

In een commentaar wijst Herbst erop dat deze bevindingen weliswaar bevestiging behoeven, maar dat ex-DES-gebruiksters er onderwijl verstandig aan doen zich regelmatig te laten onderzoeken op de aanwezigheid van een mammacarcinoom.² Daaronder verstaat hij dan maandelijks zelfonderzoek, jaarlijks medisch onderzoek en na het 50e jaar ten minste één keer per jaar mammografie.

LITERATUUR

¹ Greenberg ER, et al. Breast cancer in mothers given diethylstilbestrol in pregnancy. *N Engl J Med* 1984; 311: 1393-8.

² Herbst AL. Diethylstilbestrol exposure - 1984. *N Engl J Med* 1984; 311: 1433-4.

A. VAN ENK

INGEZONDEN

(Buiten verantwoordelijkheid van de redactie; deze behoudt zich het recht voor de stukken te bekorten; stukken die langer zijn dan 1 kolom druks komen niet voor plaatsing in aanmerking)

Somatisch specialist en conversie

Moene en Groenenboom (1985; 904-7) doen in hun artikel verslag van navraag over conversieverschijnselen bij een aantal specialismen. Het is jammer dat gynaecologie en obstetrie niet in hun onderzoek werden betrokken. Te meer omdat ze stellen, dat conversie vaker bij vrouwen dan bij mannen voorkomt (twee- tot vijfmaal zo vaak).

Op de polikliniek gynaecologie van het Academisch Ziekenhuis Rotterdam-Dijkzigt krijgen we regelmatig te maken met patiënten met gynaecologisch gezien onbegrepen buikpijn. Het gaat, zoals Moene et al. wordt vermeld, vaak om persisterende veranderingen en chronische pijnen die niet door een lichamelijke aandoening kunnen worden verklaard. In 1982, 1983 en 1984 werden respectievelijk 85, 78 en 120 patiënten met deze vage en onbegrepen buikpijnklachten door ons gezien. Uit psychologisch onderzoek bij deze patiënten bleek dat zij niet te onderscheiden zijn van patiënten met een gynaecologische verklaring voor de onderbuikpijn op de neurotische triade van de „Minnesota multiphasic personality inventory” (MMPI). De veel gebruikte tweedeling organisch - niet-organisch valt dus niet samen met de tegenstelling neurotisch - niet-neurotisch. Uit ons onderzoek bleek tevens dat het ontstaan van de onderbuikpijn bij ruim 40% van de vrouwen samenviel met een gebeurtenis die te maken had met de voortplanting, wat een causaal verband suggereert tussen de gebeurtenis en de pijn.

Het feit dat de pijn daar gevoeld wordt waar zich het conflict afspeelt, sluit aan bij de constatering, dat de lichamelijke klachten en de keuze van het orgaan of lichaamsdeel symbolisch kunnen zijn voor de aard van de emotionele problematiek. Dit gegeven sluit aan bij de verklaring van Moene et al. dat een conversie zou ontstaan als een reactie op stress.

Rotterdam, juni 1985

A.P. BAK
F. VERHAGE
H.J. DUIVENVOORDEN
A.C. DROGENDIJK
J.W.E. VOITUS VAN HAMME

dat er een stoornis met verlies of verandering in lichamelijk functioneren dient te bestaan, welke niet beperkt blijft tot pijn. Is pijn de hoofdklacht/de op de voorgrond tredende klacht, dan is er sprake van een psychogene pijnstoornis, aldus de DSM-III. In het verleden werden pijnklachten echter ook onder de noemer van de conversiestoornis gebracht. Glickman stelt zelf, overigens zonder voldoende objectieve onderbouwing van de gegevens, dat er sprake zou zijn van een verschuiving in klachtenpatroon, waarbij de dramatische uitingsvormen van de conversie (zintuiguitval, verlamming) minder vaak gezien worden, ten gunste van psychogene pijnklachten.¹

De collegae vinden in hun onderzoek geen onderscheid tussen patiënten met en zonder gynaecologische verklaring voor de onderbuikpijn op de neurotische triade van de MMPI. Deze conclusie wordt gestaafd door zeer recent onderzoek van Leavitt, waarin patiënten met lage rugpijn (wel/geen somatische verklaring) evenmin via de neurotische triade gedifferentieerd kunnen worden.²

De symboolwaarde in de keuze van het orgaansysteem wordt in de literatuur³ en in de DSM-III niet meer als betrouwbaar diagnostisch criterium gehanteerd. Toch beschrijft men het in de, vooral meer psychodynamisch gerichte, literatuur over conversie al sinds een halve eeuw. Het is daarom een aardig gegeven, dat er bij 40% van de patiënten uit het Dijkzigt-onderzoek een symbolische relatie tussen pijn en orgaankeuze werd gevonden. Dit suggereert dat het zeker de moeite waard is om hier tijdens de diagnostische fase navraag naar te doen.

LITERATUUR

¹ Glickman LS. Patients who wish to have an organic disease. In: Glickman LS, ed. *Psychiatric consultation in the general hospital*. New York: Dekker, 1980: 155-81.

² Leavitt F. The value of the MMPI conversion „V” in the assessment of psychogenic pain. *J Psychosom Res* 1985; 29: 125-33.

³ Raskin M, Talbott JA, Meyerson AT. Diagnosis of conversion reactions. *JAMA* 1966; 197: 530-4.

Dordrecht, augustus 1985

F.C. MOENE
A. GROENENBOOM

Spermadonorschap en anonimiteit

Allereerst onze dank aan de collegae van het Dijkzigtziekenhuis voor hun commentaar. Op een aantal punten in hun brief willen we graag reageren.

Zij stellen het jammer te vinden, dat gynaecologie en obstetrie niet in het onderzoek werden betrokken. Wij hebben deze specialismen buitengesloten om wille van definiëring en afbakening van het klachtenpatroon. De definitie van conversiestoornis volgens de DSM-III („diagnostic and statistical manual of mental disorders”) is daarbij als uitgangspunt gebruikt. Hierin wordt expliciet vermeld,

Met de strekking van het commentaar van collega Kremer (1985; 934-5) kan ik het geheel eens zijn. De wijze waarop in Zweden van overheidswege wordt getracht het instituut van de kunstmatige inseminatie te reguleren zal zeker een negatieve weerslag krijgen op het toch al schaarse donorbestand. Doch waarom niet de nadruk gelegd op een andere vorm van regulering? Deze vraag kwam bij ons op na het lezen van de passage: „Daarom mag van een spermadonor worden geëist om gedurende de periode van het donorschap

het ontstaan van (geslachts)ziekten, die met het sperma kunnen worden overgebracht, te voorkomen". Het asymptomatisch dragerschap van vele seksueel overdraagbare aandoeningen (bijv. Chlamydia-infecties, gonorrhoe) is ruimschoots bekend.

Uit de literatuur blijkt, dat bijv. gonokokken een invriesprocedure overleven,¹ terwijl het ontstaan van salpingitiden na inseminatie met besmet sperma eveneens is beschreven.^{2,3} De verantwoordelijkheid van KID-centra voor het leveren van pathogeen-vrij sperma houdt niet op bij de anamnestic screening van donors – zoals thans vaak het geval is. De enige, juiste, methode is gericht microbiologisch onderzoek van de aangeboden monsters, hetgeen ook benadrukt wordt in het conceptadvies van de werkgroep „Praktijk van de hulpverlening”. Moge in dit verband bij KID-instituten eenzelfde uniforme aanpak in de screening van spermamonsters tot stand komen als reeds jaren gebruikelijk is bij de bloedbanken.

LITERATUUR

¹ Sherman JK, Rosenfeld J. Importance of frozen-stored human semen in the spread of gonorrhoea. *Fertil Steril* 1975; 26: 1043-7.

² Barwin BN. Transmission of *Ureaplasma urealyticum* by artificial insemination by donor. *Fertil Steril* 1984; 35: 326-7.

³ Fiumara NJ. Transmission of gonorrhoea by artificial insemination. *Br J Vener Dis* 1972; 48: 308-9.

Rotterdam, juni 1985

K.H. TJIAM
E. STOLZ

De psychologische ontwikkeling van kinderen met een laag geboortegewicht

Het door mw. Holwerda-Kuipers beschreven onderzoek (1985; 60-2) werd o.a. verricht met tests op het gebied van de cognitie en de motoriek. Wij willen hier enkele kanttekeningen plaatsen bij het onderzoek van de motoriek.

De door mw. Holwerda gebruikte test bestaat uit een subtest voor de visuo-motoriek en een subtest voor de algemeen-dynamische motoriek. Ter aanvulling van hetgeen de auteur meedeelt zij hier vermeld dat zij gebruik maakte van de test voor algemene bewegings-coördinatie (de ABC-test) van de hand van ondergetekende. De door haar gebruikte terminologie ten aanzien van de testonderdelen kan verwarring wekken. Met betrekking tot de subtest „algemeen-dynamische motoriek” spreekt zij bijv. van „grove motoriek”. De vaardigheden waarop de ABC-test door middel van deze subtest een beroep doet, stellen echter relatief hoge eisen aan de combinatie-motoriek en de timing van bewegingen. Bij een grove motoriek schiet de proefpersoon juist op deze punten tekort.

De auteur meldt onderzoeksresultaten bij kinderen van 4-6 jaar. Uit eigen onderzoek blijkt ons, dat de ABC-test bij kinderen jonger dan vijf jaar vaak moeilijk is af te nemen en minder betrouwbare uitkomsten oplevert.

Bij haar interpretatie van de onderzoeksgegevens wijst zij onvoldoende op de beperkingen die ontstaan door de specificiteit van de taken (items) van een test. Haar conclusie dat kinderen met een laag geboortegewicht in het algemeen een slechtere ontwikkeling van de oog-handcoördinatie hebben, lijkt ons tegen deze achtergrond geen verantwoorde generalisatie.

Holwerda leidt uit haar resultaten af, dat – vergeleken met een controlegroep – kinderen met een laag geboortegewicht minder goede prestaties leveren op het gebied van de oog-handcoördinatie, maar dat er voor wat betreft de algemeen-dynamische coördinatie geen verschil bestaat. Zij

spreekt het vermoeden uit, dat in de subtest visuo-motoriek te hoge eisen worden gesteld aan het integratievermogen van de kinderen van haar proefgroep. Dit uit hoofde van het feit dat deze proeven een expliciet beroep doen op snelheid en precisie. In elk item van de ABC-test worden echter combinaties van eisen gesteld op diverse gebieden. Dit leidt tot de hypothese dat juist de toevoeging van het element „snelheid” tot een overschrijding van de integratieve capaciteiten zou voeren. Uit eigen ervaringen met een nieuw ontworpen motorische test voor kleuters blijken jonge kinderen (ook wanneer er sprake is van lichte neurologische stoornissen) goed te reageren op tijdsdruk, mits de eis om „zo snel mogelijk” te werken op speelse wijze wordt geïntroduceerd. Het is in dit kader ook van belang, dat men (des)integratie onderscheidt van het tempo waarin een kind prikkels kan verwerken, motorische programma's kan ontwerpen, uitvoeren en controleren.

Wij achten het van belang, dat bij onderzoek van jonge kinderen aandacht wordt besteed aan de motorische functies. Ook mw. Holwerda heeft dit belang onderkend. Vanuit wetenschappelijk en praktisch/medieel oogpunt lijken voortzetting en verfijning van het motorisch onderzoek van kinderen met een laag geboortegewicht echter geboden.

LITERATUUR

¹ Wiegiersma PH, Velde A van der, Reysoo HP, Wiegiersma PA. Handleiding voor de Test voor Algemene Bewegings-Coördinatie („ABC”). Lisse: Swets & Zeitlinger. In druk.

Groningen, juli 1985

P.H. WIEGIERSMA,
psycholoog

Graag ga ik in op de opmerkingen van collega Wiegiersma. Tijdens de uitvoering van het onderzoek hebben we dankbaar gebruik kunnen maken van de ABC-test: naar ons oordeel een goede test om de motorische ontwikkeling van kinderen vast te stellen. Ten tijde van het onderzoek was deze test evenwel nog in bewerking; de uitgave zal binnenkort plaatsvinden. Enkele termen die worden gebruikt bij deze test zijn echter niet voor iedereen inzichtelijk. Zo is het bij de term „visuo-motoriek” duidelijk wat er wordt bedoeld, de term „algemeen-dynamische motoriek” is echter nog niet ingeburgerd en is ook nog niet exact gedefinieerd. Dit zal hopelijk binnenkort het geval zijn. Tot dan echter lijkt het mij juist de lezer duidelijkheid te verschaffen omtrent de aard van het gedrag dat is onderzocht en daardoor wordt de algemeen gangbare term „grove motoriek” gebruikt. Dat deze test voor de grove motoriek zich bedient van verfijnde testmethoden zal duidelijk zijn uit de tekst.

Het is inderdaad moeilijk om de motoriek bij jonge kinderen te testen. Wij hebben dan ook zowel de test-items als de testmethode moeten aanpassen aan de leeftijd van de kinderen: < 6 jaar. Deze veranderingen betroffen de gehele onderzoeksgroep. Aangezien wij indertijd zelf de normering hebben verzorgd voor deze nieuwe test en deze leeftijds-categorie waren deze aanpassingen verantwoord. De betrouwbaarheid van de test voor onze gebruiksmethode was bij statistisch na-onderzoek goed. De conclusie dat kinderen met een te laag geboortegewicht een grotere kans hebben op een slechtere ontwikkeling van de oog-handcoördinatie is derhalve gebaseerd op betrouwbare gegevens. Deze conclusie is uiteraard gesteld op grond van de verkregen resultaten uit het beschreven onderzoek. In het kader van het bewuste artikel was het niet relevant uitgebreid in te gaan op testprocedures en statistische bewerkingen.